

Публікація. *Артьомова М.Г.* Передмова. Постать Духотворця вічності (до Збірки наукових праць «Ноосферний Григорій Сковорода поза простором і часом європейських дослідників. Вибрані праці Д.Блохин (з сквородинознавства). Том X / XII. За заг. Ред. проф. Дарини Блохин. – Мюнхен – Тернопіль, 2022. Тернопіль: ФОП Осадца Ю.В., 2022. – 558 с. – С.7 – 17.

«Ревнильник істини й духовного буття,
Він мудрий словом, розумом, життям,
Прихильник простоти й найвищої свободи,
Він щирий друг, йому убогість не біда.
Досяг верхів наук, пізнавши дух свободи.
Достойний приклад всім серцям – Сковорода».
(М.Ковалинський)

ПЕРЕДМОВА

Постать ноосферного генія України й світу, християнського філософа-мудреця, поета, просвітителя-гуманіста, мислителя-енциклопедиста, педагога, драматурга, культурно-освітнього подвижника, композитора, музиканта, співця, перекладача, духовного практика у річницю відзначення 300-ліття від народження **Григорія Савича Сковороди** (1722–1794 рр.) вимагає від дослідників осмислено осягнути визначену ним цілісну універсальну культурософську систему його життєвої мудрості, що стала сучасною стратегією Сковородинства як культурно-соціального саморозвитку людської особистості, народу, людства у цілому. Він жив, пізнавав світ і творив у невинній дорозі.

Постать Духотворця вічності зіткана стереоскопічно:

- з мандрівних доріг самотника-пілігрима, бродячого філософа-вільнодумця Григорія Сковороди Україною і світом, під час яких він ніколи не розлучався із Біблією, сопілкою та флейтою, а своїми творами стверджував: «Учив, як жив, а жив, як навчав – найкраща риса педагога», а, відтак, ця філософська мандрованість стала головною ознакою для найвидатнішого українського мислителя, заклавши підмурок сучасної «мандрівної цивілізації» у світопросторі;

- з обраних і розроблених ним проєкцій життєтворчої і життєдіяльної спадщини, Христоцентризму, прямого дотику його вчення й моральних приписів XVIII до тривожних викликів XXI століття. Загалом, Григорій Сковорода перший з видатних українських попередників і сучасників не змарнував своїх талантів і духовного подвижництва, не піддався спокусі релігійної й світської влади та зберіг самотійність мудрого життя волею особистого духу. Харизма особистості Григорія Сковороди – у вимірах праведності. Головні його твердження не тільки в умовах XVIII ст., але й наступні століття та й у наш час відіграють велику роль у розвитку

природознавства, філософії, богослов'я, педагогіки, літератури, мистецтва, музики, правових норм як в Україні, так і у ряді інших держав, перш за все як Європи, а сьогодні – усього світу.

Останні понад 25 із 72 прожитих років життя Г. Сковорода провів самотником-пілігримом у мандрах переважно на Слобожанській Україні, що давало письменнику-мислителю багатий матеріал для своєрідного універсального вчення. При цьому шлях майже в 50 років дорогами Полтавщини, Харківщини, Київщини, Переяславщини, Санкт-Петербурга, Орловщини, закордонних мандрів Угорщиною, Словаччиною, Польщею, відвідини Токаї, Будапешта, Братислави, Відня був тільки підготовкою до цієї мандрівки в образі «старця» – бродячого філософа-наставника, «людини-університету» своєї епохи.

Він сформував справжню *Сковородинну вільну систему філософії мудрості* – Сковородинство, яке неможливо втиснути у формальні рамки релігійних канонів та ідеологічних догм, еклектично поєднавши у своєму вченні різні, часом суперечливі, філософські системи, які не мають єдиної теоретичної основи, однак вони нехтують саму суть філософії, означену Сковородою, що філософія або мудрість спрямовує все коло діянь своїх на те, щоб дати життя нашому духові, благородство серцю, ясність думкам... Він стверджував, що системність визначають не лише закони, канони чи догми, а перш за усе внутрішня здатність живої сутності – ЛЮДИНИ, структури саморозвитку з ресурсу самостійної сили, вільного внутрішнього ресурсу системи культури.

Звідси, вільний дух мудреця не дає себе впіймати, як це викарбовано на надмогильному камені, якою філософ підсумував своє життя: *«Мірʼ ловить мене, но не поймає»* (Multiple Choice Questions and Answers). Староукраїнське «Мірʼ» (мир) означає: мирське життя, хрещений люд, громада, соціум. Тому Світ у Г. Сковорода не може ловити людину, бо людина як мікрокосм, малий світ – невідʼємна частина макрокосму, великого Світу. Навпаки, людина у пізнанні себе й Світу пізнає Істину й досягає «радості серця» – щастя. При цьому, Г. Сковорода розрізняє в написанні «Мірʼ» як Внутрішній Світ – «Душевний Мир», як Зовнішній Світ – Космос та «Мірʼ» як соціум, історію – «древній мір». Цим самим він розширив засади проектного мислення, точками відліку якого раціональне та ірраціональне (духовне), визнаючи тільки єдину субстанцію – Вічність: початок та кінець якої є те ж, що Бог, або Вічність.

Відтак, дуже влучно визначив єство Г.Сковорода відомий історик, перекладач Біблії, філософ, громадський і культурний діяч, видавець, «перворядна зірка» (за І.Франком) в українському письменстві П. Куліш у своїй праці «Грицько Сковорода»:

З тобою, Грицьку, воскресення

Твого народу почалось....

Глибинне переосмислення життєдіяльності і життєтворчості на духовно-моральних засадах філософії серця, мудреця і праведника Григорія Сковороди знайде дослідник, сковородинець, читач у різноаспектному науковому виданні **«Ноосферний Григорій Сковорода поза простором і часом»**, який підготувала славнозвісна науковець Дарина Блохин – докторка філософії та педагогіки, професорка, почесна академkinя Академії наук Вищої школи України, членkinя-кореспондентка Української вільної академії у США, президентка Німецько-українського наукового об'єднання імені Ю. Бойка-Блохина, засновниця родинного Музею-Архіву та президентка Наукового центру імені академіка, доктора Юрія Бойка-Блохина в Переяславському університеті імені Г.Сковороди, лауреатка Премії Всеукраїнського благодійного культурно-наукового фонду Т.Шевченка, відмінниця освіти України.

Науково-літературознавчий багатогранний досвід цієї неординарної особистості з широкою душею, чуйним материнським серцем, яку живлять корені двох європейських народів – українського та німецького, здатної згуртувати українські наукові сили в еміграції не лише у Німеччині, але й Австрії, Польщі, Франції, Чехії, США, Австралії, Канади та закріпити науково-освітніми міжнародними творчими зв'язками, відкрили перед читачами особливо значимі імена діячів науки та культури Т. Шевченка, Г. Сковороди, І.Котляревського, І. Франка, Л. Українки, О. Кобилянської, П. Куліша, І. Репіна, Ю.Нарбута, Св. Гординського, Д.Чижевського, Ю. Бойка-Блохина, О. Кандиби-Ольжича, Є.Коновальця, Й.Сліпого, Ю. Нарбута, Г. Верби та ін.

Будучи авторкою понад 800 наукових та публіцистичних статей, монографій, методичних розробок і більше як 40 монографій, укладачкою та головною редакторкою 12 наукових Збірників «Німецько-українського наукового Об'єднання імені професора Юрія Бойка-Блохина», організаторкою та учасницею понад 35 міжнародних конференцій, форумів, симпозіумів і т.п., перекладачкою українською, російською, польською, англійською, німецькою мовами академkinя Дарина Блохина особливе місце відводить українському першорозуму, праведнику і мудрецю, Учителю усіх учителів, бібліофілу світу (знавцю, шанувальнику, популяризатору християнських цінностей) Григорію Сковороді. Виокремлюємо серед проаналізованого її дисертаційне дослідження, біля 77 наукових публікацій, монографії, двох збірок.

У 300-літній ювілейний рік від народження Григорія Савича Сковороди, Збірка наукових публікацій **«Ноосферний Григорій Сковорода поза простором і часом»**, упорядковна із 32 визначених у синтезі наукових, вибіркового науково-популярних, публіцистичних елементів художнього стилів

автора. Вона включає низку досліджень про Г.С. Сковороду: від аналізу історичного періоду його діяння, біографічних відомостей, перших спроб його генеалогії, родоводу та оточення, формування світогляду, низку Богом дарованих йому талантів – унікального філософа, поета, християнського богослова, духовного практика, педагога, композитора, музиканта, співака, хормейстера, народного просвітителя, культурно-освітнього подвижника тощо.

З великою вдячністю та шануванням до вивчення життєтворчих здобутків українського першорозуму Григорія Сковороди дослідниця піддає аналізу внеску до скарбниці Сковородіани діаспорних вчених, зокрема: Домета Олянчина, Дмитра Чижевського, Юрія Бойко-Блохина, Петра Біланюка, І.Мірчука, В.Янева, О.Кульчицького і ін. Саме вони, стверджує авторка Збірки, заклали підвалини вивчення спадщини Григорія Сковороди за кордоном, де можна було на першопочатковому етапі досліджень у XIX–XX століттях писати правду про Г. Сковороду.

Науковець Дарина Блохина особливе місце відводить видатному історику, професору, доктору Домету Олянчину (1891–1970 рр.), який започаткував Сковородіану у Німеччині, вперше написавши німецькою мовою докторську працю про Григорія Сковороду (1928 р.), у якій стверджував про те, що він «...заставив своєю працею нашого філософа «пошагать» по Європі». Не дивлячись на недосконалий стиль німецької мови, переклад деяких цитат німецькою мовою, на висвітлення окремих аспектів філософії праця Домета Олянчина хоча і зазнала критики з боку видатного українського і германославіста, філософа, історика філософії та слов'ян, мовознавця і публіциста Дмитра Чижевського (1794 – 1977 рр.), проте спонукала саме цього видатного вченого-енциклопедиста написати книги високого наукового рівня про філософію Григорія Сковороди: «Філософія Г. Сковороди (Варшава, 1934 р.) та «Деякі джерела символіки Гр. Сковороди» (1974 р.). У них Г. Сковорода постає першим українським «повноцінним» і оригінальним філософом, найбільшою і найхарактернішою постаттю української духовної історії, одним з найвизначніших представників «філософії серця», яка є «центральною» в українській філософській думці.

Така співпраця вищеописаних у Збірці відомих вчених-сковородинців сприяла започаткуванню досліджень праць ноосферного генія Г. Сковороди на базі австрійських і німецьких архівних матеріалів, відкрила у просторі нові імена німецьких філософів – Eduard Winter, Elisabeth von Erdmann, S.Scherer, V. Ekkehard, M. Oberrauch-Melniczuk та сучасних – Roland Piesch, D. Blochyn, частина з яких мали можливість листуватися з діаспорними вченими – професорами Ю. Бойком-Блохином, Д. Чижевським, Н.Полянською-Василенко, Орилецьким та ін.

Авторка наукової Збірки важливе місце відводить розкриттю популяризації та збереженню спадщини Г. Сковороди на Україні. Про справжній науковий подвиг, якого вчені чекали уже 200 років, професорка Дарина Блохин відводить Григорію Вербі (1938 – 2009 рр.) – знаному педагогу, музиканту, науковцю, досліднику творчості Григорія Сковороди, нині покійному викладачу катедри мистецьких дисциплін Переяслав-Хмельницького педагогічного університету. Саме ним перевидано двохтомник праць Г.Сковороди українською літературною мовою. Працюючи більше десяти років над розшифруванням біля 4000 цитувань Г.Сковородою із Біблії, написаної церковно-слов'янською, а точніше солунським діалектом давньоболгарської мови, яким користувався Кирило і Мефодій при перекладі Біблії з давньогрецької мови, Г. Верба зіставив їх з віршами Біблії у перекладі українською мовою І. Огієнка та Святого Письма о. І. Хоменка. У 2007 році вийшла монографія Г. Верби «Ключ до християнської філософії Григорія Сковороди», яка відкрила новий етап в історії досліджень творчості Сковороди, як християнського філософа-богослова.

Загалом авторка Збірки аналізує філософсько-богословські, педагогічні виміри творчості українського першорозуму, аналізує у певній мірі Христоцентричний феномен Григорія Сковороди – мудрого праведника на усі часи. Домінантою Збірки є філософсько-богословські розмисли крізь призму ціннісно-сислового універсуму особистості Г.Сковороди як ноосферного філософа-кордоцентриста з елементами пантеїстичного світогляду. Згідно з кордоцентричною концепцією Сковородинної філософії-мудрості, мірою моральної зрілості людини є чисте серце: *«Голова в людині всьому – серце людське. Воно-то і є найточніша людина в людині, а все інше – околиця...»*.

Відтак, значимість філософії Г.Сковороди, у тому, що вона представляла лінію неоплатонізму і до неї не можна підходити з позиції критеріїв домінуючої на той час лінії західноєвропейської філософії. Г.Сковорода – філософ-мудрець східного типу, провідним принципом життя якого є первинність серця, а не розуму, як у західних мислителів. *Саме первинність і духовна воля серця з його внутрішнім суддею совістю – морально-світоглядне осердя Сковородинства.*

Відмітимо, що Г.Сковороді вдалося створити оригінальну філософську систему, поєднавши в ній здавалось би непок'єднані речі – неоплатонізм із вираженням містицизмом та епікурейство, християнський погляд на світ через призму життєвої мудрості, біблеїзм та елементи античної філософії, де знайшли відображення як реалії ранньомодерного часу, так і особливості української ментальності. Культурософський принцип життєвої мудрості є основою філософсько-освітньої системи Г. Сковороди й природовідповідного, культуровідповідного морально-світоглядного руху *Сковородинства*.

У центрі філософських роздумів Г.Сковороди проблема пізнання дійсної людини, що має *три позиції* у відношенні до світу, які реалізуються через наступні ідеї: задоволення потреб людини у щасті та радості, «сродній праці», проблема волі і розуму та ідея свободи від світу як ідея свободи від тліну, від смерті, ідея воскресіння і загального перетворення.

Відслідковуємо, що найхарактернішою особливістю феноменальної натури Г.Сковороди є не лише філософсько-духовна практика, але й педагогічна діяльність. Якщо **Сковородинська філософія** – це система мудрості, то **педагогіка** – це система самовиховання, які вільні від догматики і авторитаризму й цілковито відповідають нинішньому інноваційному принципу (активному персоніфікованому навчанню на основі розвитку критичного мислення, креативності, допитливості, винахідливості, духовності, наполегливості, взаєморозуміння, розвиток своїх природних здібностей) та основним напрямам сучасної передової педагогіки: гуманізм; демократизм; висока моральність; любов до батьківщини і народу; відповідальність за вчинки перед суспільством і природою.

Усе це у певній мірі у ХХ столітті дало поштовх до розвитку природо-орієнтованого процесу навчання та виховання, який приносить людині задоволення, прагнення активно оволодівати знаннями, а також усвідомлення потреби у власному розвитку, що виводить на шлях цілеспрямованого самовдосконалення, яке дало підставу до становлення і розвитку **ноосферної освіти** як найважливішого інструменту осягнення законів світу і людського суспільства, в якому моральність – норма гармонізації людини і суспільства з загальними законами існування всесвіту, де духовні інтереси домінують над споживацькими, а особистість усвідомлює себе як частинку вселенського життя, відповідаючи за вчинки перед суспільством і природою, проявляючи спрямованість на підтримку і збереження життя на планеті.

Відзначимо, що Григорій Сковорода ввів розробку навіть правових проблем у руслі природничо-правової доктрини. Поєднання людини і права, людини та природи він висловлює філософсько-правову думку через призму ідеї «сродності», як основного принципу самореалізації людини, який визначає моральну автономію особи і справедливості. У поняття «сродної праці» Г.Сковородою покладена сутність права. Право та справедливість виражають свободу людини. При цьому перевага віддається філософом внутрішній свободі людини. Ідея права висвітлюється філософом як не формально-владний примус з боку держави, а як регулювання життя людини з урахуванням її буття в морально-ціннісній концепції. Таким чином, окремі права та свободи людини висувались Г.Сковородою вперше в історії правової філософії.

Про Григорія Савовича Сковороду в рік 300-ліття від дня народження, можна знайти силу-силенну найрізноманітніших спостережень, міркувань, паралелей тощо, число яких безперервно та стрімко зростає. Його називають то «українським Сократом», то «українським Жан-Жаком Руссо», то «українським Франциском Асизьким», то розглядають як «піонера філософського кордоцентризму», носія «космічної свідомості», «апостола Раціоналізму», як найяскравішого представника «емблематичного стилю в містичній літературі Нового часу», як «найбільшого після перших отців Церкви християнського філософа світу», як особистості, яка втілила у собі всі риси українського народу» і протоптала «питомо східнослов'янську стежину осягнення реальності».

Однак особливо значимими для нас є визначені Леонідом Андрієвським – мистецтвознавцем, українським графіком, живописцем, журналістом, народним художником України, лауреатом Національної премії України імені Тараса Шевченка такі слова: «Наш український мудрець Григорій Сковорода – єдиний у світі так всебічно обдарований мислитель і поет, співак і музикант, мандрівний філософ-просвітник, як він себе сам називав – «учитель вічності», й іншого такого представника практичної моральної філософії немає ...».

Логічним продовженням вивчення життєдіяльної творчості Г.Сковороди, неспійманого світом, можуть стати у перспективі матеріали науковців, які стали учасникам вперше проведеного 25 листопада 2022 року в Україні у прикордонному місті Ужгороді (в умовах надзвичайно важких випробувань – російсько-української війни з 2014 – по т.ч., а особливо кровопролитної, терористичної війни РФ проти України з 24 лютого 2022 року) на базі Карпатського університету імені Августина Волошина, Міжнародної академії богословських наук, Мукачівсько-Карпатської єпархії Православної Церкви України, Ужгородської української богословської академії Православної Церкви України **Міжнародного форуму «AVE, SKOVORODA!»**, співорганізаторами якого з 11 областей України, 8 зарубіжних держав та з-поміж 4 наукових установ, 12 закладів вищої освіти, 6 культурно-мистецьких колективів, 7 громадських організацій та освітньо-наукових структур (у т.ч. з Словенської, Словацької, Угорської, Італійської Республік, Республіки Польща, ФРН, США), 5 бібліотек, 3 літературно-музейних комплексів, 2 кіностудій виступило Німецько-українське наукове об'єднання імені Ю. Бойка-Блохина за персональної участі її президентки, професорки, академкинї Дарини Блохин. Програмне забезпечення у режимі онлайн реалізовували 29 доктори наук, професори, 20 кандидатів наук, доценти, 17 заслужених працівників у галузях освіти, науки, техніки, культури, мистецтв. Ними виголошено 62 наукові

доповіді про Велета Духу і Слова, Духозорця вічності Г.Сковороду, забезпечено виконання 5 літературно-музичних композицій.

Григорій Сковорода прийняв духовну естафету від попередніх духовно-інтелектуальних поколінь, наукових шкіл, які були співзвучні з його філософією серця, щастя, людино-, христо-, дитиноцентризмом, ставши першорозумом, який мріяв зробити світ кращим, духовнішим, досконалішим.

Ми сьогодні є продовжувачами цієї сродної праці – неосковородинства.

Разом з Григорієм Сковородою, як стверджує відома і znana як Україні, так і Європі, Північній Америці сквородинка, професорка, академkinя 4-х міжнародних академій, лауреатка Міжнародної премії імені Григорія Сковороди **Галина Сагач** *«РАЗОМ з Сковородою будемо стояти ногами на землі, але головою торкатися зірок»*. Усе це перетворюють нашого філософа на своєрідний символ української, світової культури від давнини до сьогодення й у майбутнього. А у багатомільйонних знавців та шанувальників філософа-кордоцентриста, продовжує Галина Сагач, *«...проростає духовним цвітом мрія покласти нев'янучі квіти до Пантеону Слави України, де сяє Віфлємською Зіркою ім'я благословенного Григорія Сковороди»*.

Завдячуємо невтомній трудівниці-сковородинниці, безсрібниці, з великим і чуйним сквородинським серцем, розумом і любов'ю до усіх, пані **Дарині Блохин**, за спільну співпрацю на найблагороднішій освітянській ниві у світопросторі науки й Людинолюбства, яка публікаціями у цій Збірці примножила КНИГУ ЖИТТЯ Григорія Сковороди, що дозволить сучасникам, а особливо молодій генерації духовних спадкоємців-неосковородинців, розвивати і реалізовувати нову ноосферну ідеологію людства.

AVE, SKOVORODA! Осанна, Сковороді! Ідемо за Сковородою!

Майя Артџомова – доктор філософських наук, професор, професор кафедри богослов'я, філософії та гуманітарних наук, директор НДІ філософії, богослов'я та аналітики Карпатського університету імені Августина Волошина, академік Міжнародної академії богословських наук, вчений секретар Міжнародної академії богословських наук МАБН, відмінниця освіти України (Україна, Закарпаття, м. Ужгород).